

UDK 929 Nikola Modruški
94(497.5 Senj)„14.,
Primljeno: 6. 4. 2014.
Prihvaćeno: 11. 5. 2014.
Izvorni znanstveni rad

Nikola Modruški *avant la lettre*: Društveno podrijetlo, akademski put i počeci crkvene karijere (uz prilog o slučaju živog mrtvaca u Senju)

Luka Špoljarić
Odsjek za klasičnu filologiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
Republika Hrvatska
E-adresa: spoljaric.luka@gmail.com

Početno razdoblje života hrvatskog biskupa, diplomata i humanista Nikole Modruškog (oko 1425.–1480.) dosad nije pobuđivalo preveliko zanimanje u hrvatskoj historiografiji. Poznati podaci taksativno su nabrajani te su vodili krivim pretpostavkama. Ovaj rad stoga preispituje uvriježena mišljenja o Nikolinu podrijetlu, akademskom putu i počecima crkvene karijere u širem društveno-političkom kontekstu. Na taj način rad predstavlja doprinos poznavanju obrazovanja dalmatinskih studenata u okviru Mletačke Republike te odnosa Frankapana prema crkvi u vrijeme slabih središnjih vlasti u Budimu, od 1437. do 1464. Naposljetku, ukazuje se na dosad nepoznati autobiografski zapis Modruškog koji svjedoči o slučaju živog mrtvaca u Senju, što – uz pašmanski slučaj o Pribi, koji donosi Memoriale zadarskog patricija Pavla Pavlovića – predstavlja jedini sačuvani literarni izvor o tom fenomenu u cijelom hrvatskom srednjovjekovlju.

Ključne riječi: Nikola Modruški, Mletačka Republika, renesansno obrazovanje, Frankapani i crkva, Senj, živi mrtvaci

Nikola Modruški, biskup, diplomat i humanistički autor, istaknuta je figura petnaestostoljetne hrvatske povijesti. Poznat je kako po bogatom književnom stvaralaštvu, tako i po diplomatskim aktivnostima vezanima uz pad Bosanskog Kraljevstva 1463. godine. No, dok su ove teme iz kasnijega razdoblja njegove karijere često raspravljane u historiografiji, ono što je dosad ovlaš tretirano jest pitanje kako je uopće od provin-

cije mletačkog imperija stigao do časti modruškog biskupa, časti koja je trajno obilježila njegovo ime. U pregledima biskupova života i djela poznati podaci o njegovu podrijetlu, akademskom putu i počecima crkvene karijere tek su taksativno nabrajani.¹ Tako je, prema standardnom pregledu Miroslava Kurelca, Nikola rođen prije 1427. godine „u Grblju kraj Kotora”, školovao se „od 1434. do 1455.” kod „humanističkog filozofa i teologa” Pavla iz Pergole (†1455.) i ovdje postigao „naslov doktora filozofije i teologije”, da bi nakon imenovanja za senjskog biskupa 1457. bio dijelom kraljevskog poslanstva u Mantovi 1459., a 1460. „po prvi puta” poslan „u Bosnu na dvor Stjepana Tomaševića”(!) (vladao 1461.–1463.).² Kao što će se pokazati dalje u tekstu, svaka od tih točaka Nikolina životopisa – kako ih donosi Kurelac, a onda ih prenose i daljnje studije koje se biskupa tek dotiču – potpuno je ili djelomično netočna. Ovaj rad stoga preispituje uvriježene pretpostavke o Nikolinu životopisu prije 1461. godine i pokazuje kako je Nikola uopće postao Nikola Modruški.

Grbljanin ili Kotoranin, građanin ili patricij: Pitanje podrijetla

U odsutnosti autobiografskih komentara zaključci o Nikolinu podrijetlu donošeni su na osnovi sporadičnih dokumentarnih izvora. Naime, u najranijim dokumentima pojavljuje se obično kao *Nicolaus de Catharo*, dok se na dva mjesta susreću i oblici *Nicolaus Machin* odnosno *Nicolaus Machinensis de Catharo*,³ na osnovi čega se često navodi kako je rođen ili u Majinama ili u Grblju kraj Kotora. Ipak, činjenica da u prezimenu susrećemo dva atributa, pri čemu uz *de Catharo* na jednom mjestu dolazi nesklonjivo ime *Machin*, a na drugom pridjev *Machinensis*, prije sugerira da je *Machin/Machinensis*

¹ Za standardan pregled usp. Miroslav Kurelac, „Nikola Modruški /1427–1480/ Životni put i djelo” u: *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, ur. Mile Bogović (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1988), 123–142. Usp. i Serafin Hrkać, „Nikola Modruški”, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 2 (1976): 145–156. Najmjerodavniji je i dalje Giovanni Mercati, „Notizie varie sopra Niccolò Modrucciense” u: *Opere minori*, sv. 4 (Vatikan: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1925), 205–267. Za neka novija saznanja usp. Luka Špoljarić, „Ex libris Nicolai Episcopi Modrucciensis: Knjižnica Nikole Modruškog”, *Colloquia Maruliana* 21 (2012): 25–68. Temeljito preispitivanje života i karijere Nikole Modruškog, koje donosi i nove datacije biskupovih djela, tema je moje disertacije, „Nicholas of Modruš, ‘The Glory of Illyria’: Humanist Patriotism and Self-Fashioning in Renaissance Rome”, Central European University 2013, koju trenutno pripremam za objavljivanje.

² Kurelac, „Nikola Modruški”, 126.

³ Usp. Augustinus Theiner, prir., *Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia*, (Rim: Typis Vaticanis, 1863), 430: *Franciscus Episcopus prefatus dictum monasterium sic vacans dilecto filio Nicolao Machin Electo Segniensi, tunc clerico Catharensis diocesis, sub certis modo et forma commendavit*; i povelju Nikole kao biskupa modruškog koju citira Mislav Elvis Lukšić, „Zatočeništvo Nikole Modruškoga kod Krbavskih knezova g. 1462.” *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 42 (2000): 105–171 (135): *Nicolaus Machinensis de Chatharo, Dei et Apostolice Sedis gracia episcopus Modrusiensis ac liberalium arcium et Sacre theologie doctor*.

već figuriralo kao ime obitelji Majin, dok je *de Catharo* predstavljalo oznaku patrije. Takvu hipotezu potvrđuje i činjenica da već od sredine 14. stoljeća u Kotoru susrećemo pripadnike obitelji Majin odnosno *Machinich*,⁴ ali i darovnica Stjepana Frankapana Martinu Oštrihoviću (ili Oštreheriću) iz 1457. godine, o kojoj će još biti riječi, a u kojoj se na hrvatskom jeziku spominje „opat Mikula, ki biše rodom iz Kotora.”⁵

Važne informacije o Nikolinu podrijetlu donosi Jadranka Neralić, koja upozorava na Nikoline rodbinske veze s Markom, klerikom kotorske dijeceze i pripadnikom patricijskog roda Paskvali, koji se navodi kao njegov nećak (*nepos*),⁶ a koji je, čini se, u Papinskoj Državi bio biskupovim tajnikom, ispovjednikom i voditeljom njegova domaćinstva.⁷ Da Nikola sâm pritom nije bio Paskvali, svjedoči ne samo činjenica da se u dva dokumenta naziva *Machin/Machinensis* već i to da ne postoji niti jedan dokument u kojem bi se on navodio kao *de Pasqualibus*. Teško je, naime, vjerovati da se – da je uistinu pripadao patricijskom rodu – nikada ne bi tako i identificirao. Raspravljajući o Nikolinu društvenom podrijetlu vrijedi svratiti pozornost i na listove blagajničke knjige kotorske komune datirane lipnja 1472. godine, koji obavještavaju kako će „ovih dana gospodin Nikola, naš najdostojniji građanin, biskup modruški, doći s papinskim galijama u posjet svojoj domovini” (*mosignor Niccolò, nostro citadin dignissimo, veschouo de Modrussa vignerà cum le galie de papa questi zorni visitar la sua patria*).⁸ Posrijedi je, naime, dosad jedini poznati dokument kotorske provenijencije koji spominje Nikolu, a u kojemu se on također ne naziva Paskvalijem. Štoviše, izvještavajući o njegovu skorom dolasku na čelu papinskih galija, dokument potvrđuje da je biskup bio *citadin*, kotorski građanin, a ne *nobile*, patricij. Ono što možemo zaključiti jest da je Nikolina, dakle, očito građanska obitelj uživala dovoljno prestiža da sklopi rodbinske veze s patricijskom obitelji Paskvali, koji se, budući da nije počivao na patricijskom statusu, vjerojatno temeljio na imovinskom stanju.⁹

⁴ Risto Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena u kotorskim spomenicima* (Cetinje: Obod, 1963), 172–173.

⁵ Ivan Kukuljević Sakcinski, prir., *Acta Croatica* (Zagreb: Narodna tiskarnica dra. Ljudevita Gaja, 1883), 85.

⁶ Jadranka Neralić, „Nicholas of Modruš (1427-1480): Bishop, Man of Letters and Victim of Circumstances”, *Bulletin of the Society for Renaissance Studies* 20/2 (2003): 15–23 (15).

⁷ O organizaciji Nikolina kućanstva u Papinskoj Državi raspravljam u sklopu svoje disertacije. (Usp. Bilj. 1.)

⁸ Usp. Gracija Brajković, „Pokloni Ivanu Crnojeviću, Nikoli Modruškom, Vlatku Kosači i drugi rashodi i prihodi Blagajne kotorske komune 1470–1473”, *Godišnjak pomorskog muzeja u Kotoru* 50 (2002): 97–113 (107–108). Iste dokumente kasnije je objavio i Đuro Tošić; usp. Ђуро Тошић, „Изводи из благајничке књиге которске општине у хв вијеку”, *Izborna građa* 22 (2004): 129–140 (131–133).

⁹ Brakovi između muških pripadnika patricijata i ženskih pripadnica bogatih građanskih obitelji (što

U školskim klupama: Akademski put u kontekstu mletačkog obrazovnog sustava

Dosadašnje znanje o akademskom putu Nikole Modruškog temelji se na dvjema krivim pretpostavkama. Prvo, redovito je paušalno kvalificiran kao humanist. Međutim, za razliku od, primjerice, Jana Panonija, svojeg kasnijeg poznanika koji je pohađao humanističku školu Guarina Guarinija u Ferrari ili pak drugih dalmatinskih renesansnih intelektualaca poput Marka Marulića – koji je prve doticaje s humanizmom doživio u srednjoškolskim klupama svoje komune gdje je pod Tideom Acciarinijem sastavljao svoje epigrame inspirirane Ovidijevim *Metamorfozama* –, Nikola nije bio humanistički obrazovan.¹⁰ Naime, ukoliko pretpostavimo da je, poput većine drugih intelektualaca mletačke Dalmacije, stekao osnovno i srednjoškolsko obrazovanje u svome gradu, moramo imati na umu da, dok su srednjodalmatinske komune i Dubrovnik tijekom petnaestog stoljeća svjedočile prvim dolascima humanističkih učitelja, obrazovanje u kotorskoj komunalnoj školi u to je vrijeme bilo čvrsto u rukama tradicionalno obrazovanog svećenstva: od devet poznatih učitelja kotorske komune u 15. stoljeću ni za jednog se ne može utvrditi kako je bio humanist.¹¹ Nadalje, venecijanska *Scuola di Rialto* – u kojoj je po odlasku iz Kotora proveo „mnoge godine”, kako sâm eksplicitno navodi u *Dijalogu o sreći smrtnika*, svojem prvom autorskom djelu iz 1462. godine¹² – bila je filozofska škola pod vodstvom skolastičara Pavla iz Pergole, koji je bio poznat među suvremenicima ne samo po svojim predavanjima iz logike, filozofije prirode, etike, metafizike i teologije nego i kao oštar protivnik humanističke

---

je očito bio slučaj s Paskvalijima i Majinima) nisu bili neuobičajeni u kasnosrednjovjekovnoj Dalmaciji. Uključivali su pritom velike miraze pri čemu se imućna pučanska obitelj željela pokazati dostojnom rodbinskih veza s plemićima. Usp. Zrinka Nikolić Jakus, „Obitelj dalmatinskog plemstva od 12. do 14. stoljeća”, *Acta Histriae* 16 (2008): 1–30 (6).

¹⁰ O intelektualnom krugu ugarskoga dvora, kojemu su pripadali Nikola Modruški i Jan Panonije, usp. Luka Špoljarić, prir. i prev., „Politika, patronat i intelektualna kultura na ugarskom dvoru u prvim godinama vladavine Matije Korvina: Nikola Modruški i *Petrova lađica* (Studija, kritičko izdanje i prijevod)” u: *Građa za povijest književnosti hrvatske*, sv. 38, ur. Dunja Fališevac (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2014). Za Marulićeve mladenačke epigrame, koji su sačuvani kao dio glasovitog Glasgowskog kodeksa, usp. Marko Marulić, *Latinski stihovi*, prir. i prev. Bratislav Lučin i Darko Novaković (Split: Književni krug, 1999), 92–125. O Tideu Acciariniju usp. Francesco Lo Parco, „Tideo Acciarini, umanista marchigiano del secolo XV: L'insegnamento in Dalmazia e le sue attinenze con gli umanisti dalmati Marco Marulo, Giorgio Sisgoreo, Elio Lampri-dio Cerva”, *Archivio storico per la Dalmazia* 7 (1929): 17–42.

¹¹ O kotorskoj komunalnoj školi u 15. stoljeću usp. Risto Kovijanić, i Ivo Stjepčević, *Kulturni život staroga Kotora (XIV-XVIII vijek)* (Perast: Gospa od Škrpjela, 2007), 35–48.

¹² Fernando Lepori, prir., „Ragione naturale e rivelazione in una disputa alla Scuola di Rialto: Il ‘De mortalium foelicitate’ di Nicolò Modrussense”, *Medioevo: Rivista di storia della filosofia medievale* 13 (1987): 223–301 (254): *huius enim auditores nos omnes multis annis exitimus* (Pr.: Njegovim (sc. Pavla iz Pergole) smo, naime, studentima svi mi bili mnogih godina”); usp. Špoljarić, „Knjižnica Nikole Modruškog”, 30–31. O datiranju toga djela usp. Špoljarić, prir. i prev., „Politika, patronat i intelektualna kultura na ugarskom dvoru”.

retorike.¹³ Na kraju krajeva, i Nikolina prva djela, *Dijalog* i *Petrova lađica*, otkrivaju nam tradicionalno obrazovanog intelektualca koji se nije isticao predubokim poznavanjem antičkoga svijeta.¹⁴ On uistinu jest razvio snažan humanistički interes za antičku kulturu, historiografiju i retoriku, no, kako sam pokazao drugdje, taj se razvoj može precizno pratiti tek nakon njegova dolaska u Papinsku Državu 1464. godine.¹⁵

Druga pretpostavka koja se često potkrada vezana je uz Nikolin doktorat. Naime, dokumentarni izvori otkrivaju kako je Nikola bio doktor teologije.¹⁶ Međutim, dok se u ranijoj literaturi može sresti podatak da je taj doktorat stekao u Veneciji pod Pavlom iz Pergole,¹⁷ mora se imati na umu kako *Scuola di Rialto* pod Pavlovim ravnanjem *nije* uživala pravo dodjeljivanja diploma svojim studentima. Naime, usprkos njegovim nastojanjima da svoju školu uzdigne na razinu sveučilišta, ona je nastavila igrati tek propedeusku ulogu za studente koji su nastavljali pohađati studij *in artibus* u Padovi, jedinome gradu u kojem je mletačkim podanicima zakonski bilo dopušteno nastaviti visoko obrazovanje.¹⁸ Na to jasno upućuju akademski *cursus* poznatih Pavlovih studenata. Francesco Contarini di Bertuccio (1421.–1475.), od 1466. biskup Novigrada u Istri, slušao je Pavla nešto prije 1449. da bismo ga 1454. u Padovi sreli kao doktora slobodnih umjetnosti i kanonskog prava. Gioacchino Torriani (†1500.), general Dominikanskog reda od 1487., pohađao je *Scuola di Rialto* početkom 1452. upisavši sljedeće godine studij u Padovi gdje je sedam godina kasnije stekao titulu doktora teologije. Slavni averoist Nicoletto Vernia (oko 1420.–1499.) bio je Pavlov učenik oko 1450. godine, prije no što je 1458. u Padovi stekao doktorat *in artibus*. Ludovico Donato (oko 1430.–1484.), biskup Belluna u Venetu od 1462. do 1465. kada je imenovan

¹³ O Pavlovoj karijeri usp. Fernando Lepori, „La Scuola di Rialto dalla fondazione alla metà del cinquecento”, u *Storia della cultura veneta*, ur. Girolamo Arnaldi, i Manlio Pastore Stocchi (Vicenza: Neri Pozza, 1980), 539–605 (542–559); i Bruno Nardi, „Letteratura e cultura veneziana del Quattrocento” u: *La civiltà veneziana del Quattrocento* (Firenca: Sansoni, 1957), 99–145 (111–118).

¹⁴ Usp. Špoljarić, prir. i prev., „Politika, patronat i intelektualna kultura na ugarskom dvoru”.

¹⁵ O razvoju intelektualnih interesa Nikole Modruškog u Papinskoj Državi usp. Špoljarić, „Knjižnica Nikole Modruškog”, 55–58.

¹⁶ Prilikom imenovanja na mjesto senjskog biskupa Nikola se spominje kao *sacre theologie doctor*. Usp. Josip Barbarić, et alii, prir., *Camera Apostolica* (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1996–2001), sv. 2, 739). U prvoj od dvije poznate povelje koje je izdao kao modruški biskup, koja nosi datum 8. listopada 1461, Nikola sam sebe naziva *sacrarum litterarum doctor* (Usp. Daniele Farlati, *Illyricum sacrum* (Venecija: Apud Sebastianum Coleti, 1769), sv. 4, 108.), dok se u drugoj, datiranoj 14. svibnja 1462., naziva *liberalium arcium et sacre theologie doctor* (Usp. Mislav Elvis Lukšić, „Zatočeništvo Nikole Modruškoga”, 135.).

¹⁷ Usp., primjerice, Kurelac, „Nikola Modruški”, 126.

¹⁸ O toj zakonskoj regulativi usp. Paul F. Grendler, *The Universities of the Italian Renaissance* (Baltimore MD: The Johns Hopkins University Press, 2002), 133 i 139; Christopher Carlsmith, *A Renaissance Education: Schooling in Bergamo and the Venetian Republic 1500–1650* (Toronto: University of Toronto Press, 2010), 100; Lepori, „La Scuola di Rialto”, 549–551.

biskupom Bergama, također je pohađao *Scuola di Rialto* prije no što je 1450. pod slavnim skolastičarem Kajetanom iz Thiene u Padovi stekao doktorat iz slobodnih umjetnosti.¹⁹ Stoga, usprkos činjenici da dokumentarni izvori o Nikolinu studiju nisu sačuvani, uzimajući u obzir njegove vrhunske odnose s mletačkom crkveno-političkom elitom, zakonski definiranu obrazovnu strategiju Mletačke Republike te na kraju i akademske putove suvremenika, čini se uistinu najvjerojatnijim kako je – poslije „mnogih godina” što ih je proveo u Pavlovoj školi – i on nastavio svoje obrazovanje u Padovi i ondje stekao svoj doktorat. (To, naravno, ne isključuje mogućnost da je dobar dio svog studija proveo u Padovi nakon čega je otišao steći titulu ondje gdje je to manje koštalo.²⁰) U svakom slučaju, treba imati na umu da „fakultet teologije” nije predstavljao jasno definiranu organizaciju profesora i studenata nego svojevrsnu konfederaciju koju su činila *studia* raznih prosjačkih redova koja su uživala visok stupanj autonomije od Padovanskoga sveučilišta.²¹ S obzirom da je dolazio iz *Scuola di Rialto* gdje je naglasak bio na teologiji franjevačkih skotista i s obzirom na sastav skolastičkoga dijela knjižnice koju je kasnije formirao u Papinskoj Državi, ne čini se presmjelim pretpostaviti da je poznati franjevački *studium* vezan uz padovanski samostan sv. Antuna bio mjesto gdje je Nikola stekao svoje teološko obrazovanje.²²

Koliko su dugo Nikoline akademske godine trajale i kada točno te kada je uopće rođen, pitanja su na koja se ne može odgovoriti s potpunom sigurnošću. Iako Kurelac spominje kako je Nikola bio Pavlovim đakom „od 1434. do 1455.,” riječ je o krivome shvaćanju navoda Giovannija Mercatija koji je govorio o godinama kada je Pavao izučavao u Veneciji.²³ Godina Nikolina rođenja nije poznata, no budući da je u studenom 1457. godine izabran za biskupa senjskog bez naznake o izdavanju oprosta

¹⁹ O karijeri Contarinija di Bertuccio, Donata, Torrianija i Vernije usp. Lepori, „La Scuola di Rialto”, 553; i Margaret L. King, *Venetian Humanism in an Age of Patrician Dominance* (Princeton NJ: Princeton University Press, 1986), 368–369.

²⁰ Više o mobilnosti studenata usp. Hilde de Ridder-Symoens, „Mobility”, u *History of the University in Europe*, sv. 1, ur. Hilde de Ridder-Symoens (Cambridge: Cambridge University Press, 1992), 280–304.

²¹ O padovanskom fakultetu teologije u 15. stoljeću usp. Giovanni Brotto i Gasparo Zonta, *La Facoltà teologica dell'Università di Padova*, sv. 1 (Padova: Tipografia del Seminario, 1922), 53–79. Generalno o razvoju talijanskih fakulteta teologije usp. Grendler, *The Universities of the Italian Renaissance*, 353–372.

²² O Pavlu kao skotistu usp. Lepori, „La Scuola di Rialto”, 566–570. O sastavu Nikoline knjižnice detaljnije ću raspravljati u sklopu kataloga njegove knjižnice koji pripremam. U međuvremenu, pregledno, usp. Špoljarić, „Knjižnica Nikole Modruškog”.

²³ Usp. Kurelac, „Nikola Modruški”, 126; i Mercati, „Notizie varie”, 254: „Fu scolaro per molti anni di Paolo della Pergola, celebre maestro di filosofia e teologia a Venezia dal 1434 almeno fino al 1455.” Nakon Mercatijeva rada, međutim, otkriveni su novi izvori koji pokazuju da je Pergola poučavao u Veneciji već od 1421. godine. Informacija koju Nikola donosi u svome *Dijalogu o sreći smrtnika* (Usp. Bilj. 12.) jedina je eksplicitna referencija na vrijeme koje je proveo u Scuola di Rialto.

zbog neispunjavanja kriterija propisane dobi od trideset godina (*de defectu aetatis*), već se odavno u literaturi može naići na podatak kako je rođen „prije 1427. godine”. U odgovoru na pitanje radi li se ovdje o dvadeset, deset ili tek pokojoj godini prije, pomaže nam sâm Nikola u svome *Dijalogu o sreći smrtnika*, djelu u kojem evocira svoj studentski život. Prikazujući raspravu između Pavla iz Pergole i njegovih učenika – Pavlova nasljednika na čelu škole Domenica Bragadina (1424.–1484.), dosad neidentificiranog Ivana iz Cezareje i sebe kao „tihog” sudionika, Nikola spominje veliku dobnu razliku između sebe i Ivana.²⁴ Ivanov identitet nije još pobliže utvrđen, no indikativno je da Nikola pritom ne spominje takvu razliku između sebe i Bragadina, što bi podrazumijevalo da su pripadali istoj generaciji.²⁵ Kako je Domenico rođen 1424. godine, to bi značilo da i godinu Nikolina rođenja ne trebamo smještati desetljećima prije 1427. godine nego da je rođen upravo *oko 1425*. Takva kronologija činila bi, na kraju krajeva, i njegov akademski put uobičajenim jer ako je rođen oko 1425. godine, to bi značilo da je, nakon nekoliko pripremnih godina u Pavlovoj školi, upisao studij u Padovi krajem 1440-ih te stekao titulu doktora teologije oko 1455. godine kada, kako ćemo uskoro vidjeti, započinje i njegov uspon crkvenom hijerarhijom.

Posljednje pitanje koje valja raspraviti kada govorimo o Nikolinim studentskim godinama jest pitanje njegovih poznanstava. Mletačke škole pružale su studentima priliku za formiranje dugotrajnih veza koje su se temeljile na zajedničkim intelektualnim interesima, a na koje se kasnije nerijetko oslanjalo u svrhu napredovanja u karijeri. Tako je primjerice padovanski biskup Iacopo Zeno (1418.–1481.) godine 1464. pokušao osigurati naklonost novoga pape Pavla II. (1464.–1471.) pozivajući se, između ostaloga, i na studentske godine što su ih proveli zajedno.²⁶ U slučaju Nikoline društvene mreže također možemo identificirati niz veza za koje znamo, ili opravdano možemo pretpostaviti, da su bile formirane u vrijeme studentskih dana. *Dijalog o sreći smrtnika*, kao što smo vidjeli, otkriva kako je učionicu dijelio s Pergolinim nasljednikom na čelu škole, mletačkim patricijom Domenicom Bragadinom. No, ukoliko je uistinu Nikolin akademski *cursus* u Veneciji i Padovi trajao od oko 1445. do oko 1455. godine, a sve ukazuje na to da jest, gore spomenute istaknute pojedince mletačke intelektualne scene Francesca Contarinija di Bertuccio, Ludovica Donata, Gioacchina Torrianija i Nicoletta Verniju također bismo trebali ubrajati među nje-

²⁴ Lepori, *prir.*, „Il ‘De mortalium foelicitate’ di Nicolò Modrussiese”, 255: *Tum Caesariensis, ut me et sapientia et aetate longe anteibat (...) inquit.* („Na to je Cezarejski, budući da me daleko nadmašivao i mudrošću i godinama, kazao (...).”)

²⁵ O Domenicu Bragadinu usp. Lepori, „La Scuola di Rialto”, 571–576.

²⁶ King, *Venetian Humanism*, 18.

gove studentske kolege. Važnost Nikolinih mletačkih kontakata očituje se u tome da su mu upravo oni omogućili da ponovno uskrsne svoju karijeru iz pepela nakon neslavnog protjerivanja s ugarskog dvora 1464. godine.²⁷ Naime, po svome dolasku u Papinsku Državu biskupu Vicenze Marcu Barbu (1420.–1491.) posvetio je prvo djelo što ga je sastavio *De consolatione* (*O utjesi*); nekoliko godina kasnije posvetio je Angelu Fasolu (1426.–1490.), biskupu Feltrea i također studentu Padovanskog sveučilišta u istome razdoblju, svoju raspravu o psalmima; od brescianskog biskupa Domenica Dominicija (1416.–1478.) kupovao je knjige. Navedena trojica bili su prelati od najvećeg povjerenja pape Pavla II. i odigrali su presudnu ulogu u Nikolinu uzdizanju administrativnom hijerarhijom Papinske Države na početku kurijalne karijere.²⁸ Njegove veze s mletačkom crkveno-političkom elitom možda najbolje dočarava nalog upućen u ožujku 1473. godine mletačkom poslaniku u Rimu u kojem mu se naređuje da se kod pape zalaže da upravo Nikola bude imenovan zapovjednikom papinske flote jer je riječ o „prelatu čvrsto naklonjenom našim interesima”.²⁹ Na kraju krajeva, vrhunac svoje kurijalne karijere doživio je pod Pavlovim nasljednikom papom Sikstom IV., franjevcem Francescom della Rovere (1414.–1484.), koji je bio predavač a potom i *decanus et regens* padovanskog teološkog studija u razdoblju od 1444. do 1451. godine, dakle upravo u vrijeme kada bismo i Nikolu mogli smjestiti ondje.³⁰ Navedeni primjeri zorno pokazuju kako su temelji Nikoline društvene mreže, na koju se u svojoj karijeri nerijetko oslanjao, položeni upravo tijekom studentskih godina u Veneciji i Padovi.

Crk – Senj – Modruš: Crkvena karijera na frankapanskom patrimoniju

Svoju crkvenu karijeru Nikola je započeo u Hrvatskoj. Predajući 14. studenog 1457. opatiju sv. Lucije u Baškoj u nadarbinu Giovanniju Battisti Sabelliju, papa Kalikst III. (1455.–1458.) navodi kako je, nakon što se „prije nekog vremena” (*olim*) opat Matej odrekao časti, krčki biskup Franjo nadarbinu nad opatijom dodijelio „Nikoli Majinu, kleriku kotorske dijeceze”.³¹ Budući da se u oporuci krčkoga kneza Ivana Frankapana

²⁷ O Nikolininim vezama s ugarskim dvorom i njegovu protjerivanju iz kraljevstva usp. Špoljarić, *prir.* i *prev.*, „Politika, patronat i intelektualna kultura na ugarskom dvoru”.

²⁸ O Nikolinoj kurijalnoj karijeri raspravljam u sklopu svoje disertacije. (Usp. Bilj. 1.)

²⁹ Usp. Enrico Cornet, *prir.*, *Le guerre dei Veneti nell'Asia 1470.–1474.* (Beč: Tendler & Comp., 1856), 91: *reverendissimus episcopus Modrusiensis prelatus prudens expertus in huiusmodi exercitio animosus et impresie optime dispositus nobisque plurimum affectus.*

³⁰ O sveučilišnoj karijeri Francesca della Rovere, kasnijeg pape Siksta IV, usp. Egmont Lee, *Sixtus IV and Men of Letters* (Rim: Edizioni di storia e letteratura, 1978), 15–16.

³¹ Usp. Theiner, *prir.*, *Vetera monumenta*, 430: *Olim siquidem, ut nuper accepimus, monasterio sancte*

od 2. ožujka 1453. Matej spominje kao opat samostana, dok Franjo biva premješten na čelo krbavske biskupije u listopadu 1456., Nikolino imenovanje na mjesto komendatarnog opata sv. Lucije moramo smjestiti u to razdoblje.³² Preko kojih je veza Nikola svoju crkvenu karijeru započeo u Hrvatskoj, nemoguće je utvrditi. No, ako njegovo imenovanje sagledamo u širem društveno-političkom kontekstu, postaje jasno kako ipak prati standardni karijerni obrazac unutar Mletačke Republike prema kojemu su njezini podanici zakonski usmjeravani na studij u Padovu da bi potom redovito preuzimali odgovorne položaje unutar imperija: laici u državnoj administraciji, klerici u crkvenoj. Naime, dok je nakon pohađanja *Scuola di Rialto* i Sveučilišta u Padovi Francesco Contarini di Bertuccio imenovan biskupom Novigrada u Istri, a Ludovico Donato postavljen za biskupa Belluna u Venetu, Nikola je crkvenu karijeru započeo na Krku, otoku pod vlašću Ivana Frankapana, koji je, odrekavši se svih prava nad obiteljskim posjedima na kopnu, 1451. priznao mletačku vlast.³³

Ipak, usprkos svom pravu patronata i kasnijoj dubokoj uključenosti u crkveno kadrovi-ranje na otoku, knez Ivan nije igrao nikakvu ulogu u Nikolinu imenovanju. Početkom 1457., u vrijeme dok je Nikola bio opatom, krčki se knez bezuspješno obratio papi da na to mjesto postavi svog kandidata Marina de Maffeis.³⁴ Budući da je Nikolu nedugo prije toga opatom imenovao dugogodišnji krčki biskup Franjo Modrušanin, Ivanovo nastojanje daje za pravo pretpostavci Vjekoslava Štefanića da je knez imao malo utjecaja na biskupa i da ga je tih godina nastojao zamijeniti čovjekom krčkoga podrijetla, što mu je konačno i uspjelo 1456. kada je Franjo premješten na čelo Krbavske biskupije.³⁵ Franjino je premještanje, u svakom slučaju, moralo biti odigrano u dogovoru s Ivanovim bratom Stjepanom, vladarom Modruša i najutjecajnijim među Frankapanima, koji će se na Franju oslanjati u svome nastojanju da konačno i službeno premjesti biskupsko

---

Lucie de Bescha ordinis Benedicti Veglensis diocesis ex eo vacanti, quod quondam Matheus Monachus tunc illius Abbas ex certis rationabilibus causis ad id animum suum moventibus regimini et administrationi dicti monasterii, cui tunc preerat, in manibus Venerabilis fratris nostri Francisci tunc Veglensis, nunc vero Corbaviensis Episcopi extra Romanam curiam sponte cessit, idemque Franciscus Episcopus cessionem predictam extra eandem curiam duxit auctoritate ordinaria admittendam: Franciscus Episcopus prefatus dictum monasterium sic vacans dilecto filio Nicolao Machin Electo Segniensi, tunc clerico Catharensis diocesis, sub certis modo et forma commendavit.

³² Za oporuku Ivana Frankapana usp. Šime Ljubić, prir., *Commissiones et relationes Venetae*, sv. 1 (Zagreb: Sumptibus Academiae scientiarum et artium, 1876), 98–101. O povijesti samostana sv. Lucije u Baškoj usp. Vjekoslav Štefanić, „Opatija sv. Lucije u Baški i drugi benediktinski samostani na Krku”, *Croatia sacra: Arkiv za crkvenu povijest Hrvata* 6 (1936): 1–86.

³³ O Frankapanima u desetljeću nakon podjele obiteljskog patrimonija 1449. godine usp. Borislav Grgin, *Počeci rasapa: Kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska* (Zagreb: Ibis grafika, 2002), 81–87; Vjekoslav Klaić, *Krčki knezovi Frankapani* (Zagreb: Matica hrvatska, 1901), 234–247.

³⁴ Štefanić, „Opatija sv. Lucije”, 32.

³⁵ Štefanić, „Opatija sv. Lucije”, 32–36.

sijelo iz Krbave u svoje sjedište, do čega će pak doći 1460. godine.³⁶ Ako u ovom kontekstu gledamo i izdizanje Otočca, sjedišta Žigmunda Frankapana, na status biskupije iste godine, jasno je kako se počeci Nikoline karijere u Hrvatskoj poklapaju s razdobljem administrativnih rošada i rekonfiguracija crkvene geografije, koje su nakon konačne podjele frankapanskog patrimonija 1449. godine vodile postupnome osamostaljivanju pojedinih grana obitelji.³⁷ Da je u vrijeme tih unutarinastičkih previranja Nikolina sudbina bila je vezana uz biskupa Franju i modruškoga kneza Stjepana, pokazuje ne samo činjenica da je Nikolu opatom imenovao upravo biskup Franjo nego i već spomenuta darovnica Stjepana Frankapana Martinu Oštrihoviću, izdana 10. srpnja 1457. u Modrušu, koja otkriva kako je Nikola, iako i dalje opat sv. Lucije, zajedno s Franjom napustio Krk i prešao na Stjepanove posjede.³⁸

Nedugo potom, 14. studenog 1457., Nikola je uzdignut na mjesto senjskoga biskupa.³⁹ Njegove dotadašnje veze s biskupom Franjom i knezom Stjepanom kao i kasniji slijed događaja sugeriraju da je upravo modruški knez bio najzaslužniji u tom imenovanju, iako je – s obzirom da je bila riječ o važnome gradu u okviru frankapanskog patrimonija, nad kojim su nakon podjele 1449. sve grane obitelji izuzev Ivanove uživale jednaku kontrolu – suglasnost ostalih Frankapana bila nužna.⁴⁰ To potvrđuje i činjenica da je novoimenovanom biskupu dodatne prihode u vidu nadarbine nad cistercitskom opatijom u Topuskom osigurao knez Martin, drugi najutjecajniji među braćom.⁴¹ Uzimajući u obzir potpuni nedostatak dokumentarnih izvora, teško je preciznije govoriti o Nikolininim aktivnostima u razdoblju njegova troipolgodišnjeg biskupovanja Senjom, od studenog 1457. do ožujka 1461. godine. Dok je modruški

³⁶ Franjo je odmah po svom dolasku na čelo Krbavske biskupije stolovao u Modrušu, a ne u Krbavi. Kao što je to pokazao Borislav Grgin, konačno premještanje biskupskog sjela predstavljalo je kulminaciju dugotrajnoga rasta utjecaja Frankapana na uštrb Kurjakovića, tradicionalnih pokrovitelja biskupije. Usp. Borislav Grgin, „Krbavska i Modruška biskupija u kontekstu kasnosrednjovjekovne hrvatske povijesti” u: *Humanitas et Litterae: Zbornik u čast Franje Šanjeka*, ur. Lovorka Čoralčić, i Slavko Slišćević (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2009), 319–330. Usp. i Mile Bogović, „Pomicanje sjedišta Krbavske biskupije od Mateja Maruta do Šimuna Kožičića Benje” u: *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, 41–82.

³⁷ O crkvenoj politici pojedinih Frankapana usp. Grgin, *Počeci rasapa*, 87.

³⁸ Usp. Kukuljević Sakcinski, prir., *Acta Croatica*, 83–85 gdje se spominje „gospodin Mikula, opat ki biše rodom iz Kotora.” O Oštrihoviću usp. Grgin, *Počeci rasapa*, 118.

³⁹ Barbarić, et alii, prir., *Camera Apostolica*, sv. 2, 739.

⁴⁰ Grgin, *Počeci rasapa*, 81.

⁴¹ Da je Nikola stekao nadarbinu nad cistercitskom opatijom u Topuskom na zalaganje Martina Frankapana, koja mu je potvrđena 7. svibnja 1461. nakon premještanja na čelo Modruške biskupije, spominje jedino Vilmos Fraknói, „Miklós Modrusi püspök élete, munkái és könyvtára” [Život, djelo i knjižnica Nikole, biskupa modruškog], *Magyar Könyvszemle* 5 (1897): 1–23 (2–3). Nažalost, Fraknói ovaj navod nije popratio citiranjem izvora.

biskup Franjo uz Stjepana Frankapana bio vođom ugarskog poslanstva na crkvenom kongresu u Mantovi, koji je 1459. godine sazvaio papa Pio II. (vladao 1458.–1464.) s ciljem organiziranja protuosmanske koalicije, i u tom kapacitetu igrao istaknutu ulogu na međunarodnoj sceni, mjesto senjskoga biskupa u to je vrijeme bilo od manjega značenja. Naime, Senjska je biskupija već 1457. godine, prilikom Nikolina dolaska na njezino čelo, obuhvaćala manji teritorij i osiguravala manje prihode nego Modruška,⁴² a dodatno je oslabljena 1460. godine već spomenutim uzdizanjem Otočca odnosno Gacke, župe pod senjskom jurisdikcijom, na status nezavisne biskupije, čime je Senjska biskupija svedena otprilike tek na prostor senjske župe.⁴³ Nikolini status drugoga frankapanskog biskupa u odnosu na starijega Franju zrcali, uostalom, i činjenica da ga u vrijeme njegova senjskoga biskupovanja gotovo uopće ne susrećemo u izvorima. Stoga se čini kako je većinu biskupovanja u Senju proveo posvećen lokalnim pitanjima igrajući ulogu posrednika u unutardinastičkim napetostima do kojih je dolazilo kada su braća stajala na suprotnim stranama tijekom kratkotrajne borbe Matije Korvina (vladao 1458.–1490.) i cara Fridrika III. (vladao 1440.–1493.) za ugarsku krunu.⁴⁴ Dok s premještanjem na mjesto modruškoga biskupa 1461. godine započinju njegovi dinamični kontakti s ugarskim dvorom i papinskom kurijom te angažman u papinskoj i kraljevskoj diplomaciji, prve godine svoje crkvene karijere Nikola provodi iza svjetla međunarodne pozornice, na kojoj nastupaju Stjepan Frankapan i biskup Franjo.

⁴² Prilikom imenovanja na čelo biskupije biskup je morao platiti Apostolskoj komori *servitium commune* odnosno novčanu svotu u visini jedne trećine godišnjih prihoda biskupije. Budući da je Nikola platio pedeset florena prilikom stupanja na mjesto senjskoga biskupa, a sedamdeset kada je premješten na mjesto modruškoga, slijedi da su godišnji prihodi Senjske biskupije iznosili 150, a Modruške 210 florena. Usp. Barbarić, et alii, *prir., Camera Apostolica*, sv. 1, 441, i sv. 2, 752.

⁴³ Pregledno o granicama Senjske biskupije u srednjem vijeku i promjenama u 15. stoljeću usp. Darko Nekić, „Senjska biskupija u srednjem vijeku”, *Senjski zbornik* 24 (1997): 31–48 (36–38 i 43–44).

⁴⁴ Činjenica da su Nikolino uzdizanje na čelo modruške biskupije poduprijeli i Stjepan i Martin Frankapan sugerira da su dva brata, koji su opravdano smatrani velikim rivalima, u nekim lokalnim pitanjima i surađivali. Vrijedi spomenuti kako je koncem 19. stoljeća Mile Magdić među regesta senjskih isprava uvrstio i dokument izdan u Senju i datiran 4. rujna 1458. kojim Frankapani gradu potvrđuju *nonnullas antiquas consuetudines, leges et usancias*, a u kojem bismo možda mogli susresti i spomen na biskupa Nikolu. Usp. Mile Magdić, „Regesta važnijih i znamenitijih izprava senjskih arkiva”, *Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* 1 (1899): 139–155 (141). Budući da je senjski gradski arhiv posve stradao za vrijeme njemačkog bombardiranja Senja 1943. godine, tragom Magdićeva komentara u istome članku kako je svoje prijepise isprava ponudio „slavnoj Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu, koja ga je i kupila” (str. 139), pokušao sam locirati navedene prijepise u Arhivu HAZU-a. Nažalost, usprkos Magdićevoj tvrdnji, iz zapisa o njegovu zadatku čini se da je prepisao tek dokumente iz 13. i 14. stoljeća za potrebe rada na *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, dok je za ostale napravio kratka regesta objavljena u spomenutom članku. Ovom prilikom najtoplije zahvaljujem dr. sc. Damiru Karbiću na velikodušnoj pomoći u potrazi za Magdićevim spisima.

Diplomatski počeci? Boravak u Mantovi i problem prve misije na bosanski dvor

Postoje ipak dva izvora koji sugeriraju da Nikoline aktivnosti nisu bile isključivo ograničene na lokalna pitanja. Raspravljajući o kongresu u Mantovi i o bosanskoj predaji Smedereva Osmanlijama 1459. godine, papa Pio II. u svojim *Komentarima* navodi sastav ugarskog poslanstva:

*Bosanski su poslanici napustili Mantovu prije no što se saznalo za izdaju, o kojoj je prvo javljeno ugarskim poslanicima. To su bila dva biskupa, csanádski i senjski, zajedno s hrvatskim knezom Stjepanom – po podrijetlu Rimljaninom iz roda Frankapana, koji je davno dao najsvetijeg papu Grgura, slavu i uzor svih svećenika te jednim učenjakom iz Trevisa kojeg je Pio kasnije imenovao biskupom u Dalmaciji.*⁴⁵

Kao ugarske poslanike Pio navodi Stjepana Frankapana te csanádskog i senjskog biskupa, što bi, dakle, podrazumijevalo Alberta Hangácsija i Nikolu Kotoranina. Međutim, dok su neki povjesničari bez pogovora prihvatili Pijevo izvješće prema kojem je Nikola kao senjski biskup bio dijelom izaslanstva,⁴⁶ još je Giovanni Mercati bio upozorio na pismo Matije Korvina od 20. svibnja 1459. upućeno milanskom vojvodi Francescu Sforzi, u kojem govori kako je, pored ostalih, u Mantovu poslao ne senjskog biskupa već krbavskog Franju zaključujući da je Pio očito napravio pogrešku te da Nikola nije bio tamo.⁴⁷ Međutim, iako to pismo ne ostavlja mjesta sumnji da Nikola nije bio u Mantovi u službenom kapacitetu kao dio kraljeva poslanstva, čini se vjerojatnim da je kao drugi biskup s frankapanskih posjeda, osoba već dugo vezana uz Franju i Stjepana, došao na kongres u sklopu njihove brojne pratnje, što bi onda i navelo papu da ga pogreškom navede među službenim poslanicima.⁴⁸ Premda je na Pijevo odluku da u prosincu 1462. godine Nikolu imenuje za papinskog legata u

⁴⁵ Pius Secundus Pontifex Maximus, *Commentarii*, sv. 1, prir. Ibolya Bellus i Iván Boronkai (Budimpešta: Balassi kiadó, 1993), 143: *Verum prius legati Bosnenses ex Mantua recesserunt, quam proditio innotesceret, quæ ad legatos Hungaros primum delata est. Ii fuerunt episcopi duo: Cenadiensis et Segniensis, et cum his Stephanus Croatiæ comes – ab origine Romanus Frangepania gente, quæ sanctissimum olim pontificem Gregorium produxit, præsulum decus ac normam – et Tarvisinus quidam doctor, cui postea Pius apud Dalmatas episcopatum commisit.* Prijevod na hrvatski je moj.

⁴⁶ Kurelac, „Nikola Modruški”, 126.

⁴⁷ Mercati, „Notizie varie”, 216. Usp. Lajos Thallóczy, i Barabás Samu, prir., *Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus*, sv. 2 (Budimpešta: Magyar Tudományok Akadémia Kiadó, 1913), 32: *Missus de mandato sanctissimi domini nostri summi pontificis ad dietam per sanctitatem suam indictam oratores nostros fideles et devotos, reverendos in Christo patres dominos Albertum Czanadiensis ac Franciscum corbaviensis ecclesiarum episcopos, necnon spectabilem ac magnificum Stefanum de Frangepanibus, Segnie, Vegle et Modrusse comitem ac venerabilem et egregium dominum Simonem de Thervisio decretorum doctorem, lectorem strigoniensem, subdiaconum domini pape.*

⁴⁸ Usp. Klaić, *Frankapani*, 245–246, koji citira kraljevsku darovnicu Matije Korvina Stjepanu, izdanu 15. srpnja 1460., u kojoj kralj spominje deset mjeseci što ih je knez proveo u Mantovi „sa svojom brojnom pratnjom o svome trošku.”

Bosni najviše utjecala činjenica da je nakon Franjine smrti 1461. godine on stupio na mjesto modruškog biskupa i glavnog suradnika Stjepana Frankapana, važnog čimbenika u protuosmanskim aktivnostima kurije i ugarskog dvora, takva odgovornost ne bi bila povjerena prelatu tek nedavno uključenom u političke planove kršćanske koalicije.

To nas naposljetku vodi do druge epizode koja se veže uz Nikolu prije njegova imenovanja modruškim biskupom. Nerijetko se, naime, u historiografiji može naići na podatak o navodnoj prvoj misiji što ju je Nikola vršio kod bosanskoga kralja u trećoj godini Pijeva pontifikata, dakle u razdoblju između 19. kolovoza 1460. i 18. kolovoza 1461. godine. Informacije o toj misiji donosi sâm Nikola u svome djelu *O poniznosti (De humilitate)*:

U trećoj godini pontifikata pape Pija, kad sam bio legat kod bosanskoga kralja, jedan od mojih ljudi slučajno je zarobljen prilikom turske invazije na to kraljevstvo (Turco regnum illud inuadente). Nakon što mu je neki Skit iz redova turskih plaćenika tjeran nezasiptom proždrljivošću zubima odgrizao nos i uši te ih pojeo, iščupao mu je i srce te ispio iz njega svu krv i to, kako se moglo vidjeti u njegovu pogledu i gestama, takvom požudom i nezasiptošću kao da se radilo o najslađemu vinu.⁴⁹

Na ovu navodnu prvu misiju na bosanski dvor prvi je upozorio Giovanni Mercati, što je kasnije redovno prenošeno u daljnjim studijama.⁵⁰ Štoviše, Mladen Ančić je smatrao kako je Nikola bio u Bosni od 1461. do 1463. godine kao stalni diplomatski predstavnik, koji je čak i okrunio novog bosanskog kralja Stjepana Tomaševića u jesen 1461. godine.⁵¹ Ipak, takva interpretacija kosi se kako s Nikolanim vlastitim datiranjem – treća godina Pijeva pontifikata završila je 18. kolovoza 1461. – tako i s činjenicom da su drugi prelati vršili dužnost papinskog legata u Bosni u to vrijeme. Naime, u prosincu 1460. papa je na bosanski dvor uputio ninskog biskupa Natalea Giorgia, kojega je nakon smrti u ožujku 1462. naslijedio splitski nadbiskup Lorenzo

⁴⁹ BANLC MS Corsin. 43.E.3 (127), f. 70r: *Tertio siquidem Pii Pontificis Maximi anno cum legatione apud Regem Bosnę fungerer, unius nostrorum, qui Turcho regnum illud inuadente forte captus est, Scythia quidam e mercenariis ipsius militibus ardentissima cupiditate, post abreptum uoratumque dentibus nasum cum auriculis, cruorem uniuersum ex patefactis hausit p̄cordiis, non minore uoluptate auiditateque quantum ex gestu atque uultu conici poterat quam si suauissimum fuisset merum.* Prijevod na hrvatski je moj.

⁵⁰ Mercati, „Notizie varie”, 217; Hrkać, „Nikola Modruški”, 146; Kurelac, „Nikola Modruški”, 126.

⁵¹ Mladen Ančić, „Renesansna diplomacija i rat: Primjer pada Bosne 1463.” u: *Hrvatska srednjovjekovna diplomacija*, ur. Mladen Andrić, i Mirko Valentić (Zagreb: Diplomatska akademija Ministarstva vanjskih poslova Republike Hrvatske, 1999), 143–177 (158–159). Da je Nikola bio papinski legat tijekom tog cijelog razdoblja zaključio je i Srećko M. Džaja, „Osmansko osvojenje Bosne i Rimska kurija” u: *Zbornik radova sa Znanstvenog skupa u povodu 500. obljetnice smrti Fra Anđela Zvizdovića*, ur. Marko Karamatić (Sarajevo: Franjevačka teologija, 2000), 219–228 (222).

Zane.⁵² Dok su misije tih dvaju prelata posvjedočene u dokumentarnim izvorima, jedini izvor koji spominje Nikolinu misiju iz 1460./1461. jest citirani pasus iz *De humilitate*. Međutim, posrijedi nije historiografsko djelo koje bi od autora iziskivalo posebnu pozornost u kronologiji nego filozofski traktat sastavljen mnogo godina kasnije (1470.), u kojem je ova epizoda uvedena kao *exemplum* okrutnosti „skitskih Turaka”, kojoj je on osobno svjedočio.⁵³ K tomu, dok se ovdje spominje „turska invazija”, treba imati na umu kako niti jedan drugi izvor ne spominje čak ni lokalne čarke ili trzavice između sultana i bosanskog kralja u navedenom razdoblju. Naime, nakon pohoda osmanskog sultana Mehmeda II. (1451.–1481.) u Srbiju 1459., koji je rezultirao osvajanjem Smedereva, bosanski je kralj Stjepan Tomaš (vladao 1444.–1461.) pristao plaćati harač, koji je otkazao tek njegov sin i nasljednik Stjepan Tomašević zimi 1463. godine prilikom Nikolina boravka na dvoru.⁵⁴ S druge strane, fraza *Turco regnum illud inuadente* te priča o „skitskom” mučenju jednog od ljudi iz Nikoline pratnje evociraju upravo dolazak glavne osmanske vojske i pad kraljevstva 1463. godine. Na te će se događaje biskup kasnije osvrnuti i u svom posljednjem djelu *Defensio ecclesiasticae libertatis (Obrana crkvene slobode)* pišući kako je tom prilikom izgubio devetnaestero od, poznato nam je iz dokumentarnih izvora, ukupno dvadeset ljudi što su ga pratili na toj misiji.⁵⁵ Nameće se stoga zaključak kako se i u *De humilitate* Nikola prisjeća upravo te misije iz 1463., pri čemu griješi u datiranju prema godinama Pijeva pontifikata smještajući osvajanje Bosne u treću umjesto u petu godinu. Iako se s velikom vjerojatnošću može ustvrditi kako je posredstvom Stjepana Frankapana Nikola bio involviran u protuosmanskoj diplomaciji još kao senjski biskup od Mantovanskog sabora 1459.–1460. godine, osjetljiva diplomatska misija na bosanski dvor po prvi puta povjerena mu je tek u prosincu 1462. u vrijeme njegova biskupovanja Modrušom.

⁵² O misijama tih dvaju prelata usp. Jadranka Neralić, *Put do crkvene nadarbine: Rimski kurija i Dalmacija u XV. stoljeću* (Split: Književni krug Split, 2007), 263 bilj. 61, i 280; i Augustinus Theiner, prir., *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*, sv. 2 (Rim: Typis Vaticanis, 1860), 366–369, 374.

⁵³ O datiranju toga djela, čije izdanje i prijevod pripremam za objavljivanje, usp. Špoljarić, „Knjižnica Nikole Modruškog”, 42–43.

⁵⁴ O političkim događanjima posljednjih pet godina Bosanskog Kraljevstva usp. Dubravko Lovrenović, *Na klizištu povijesti: Sveta kruna ugarska i sveta kruna bosanska 1387–1463* (Zagreb: Synopsis, 2006), 328–360. Odnos Osmanlija i Bosne pobliže će raspraviti Emir O. Filipović u sklopu svoje disertacije „Bosansko Kraljevstvo i Osmansko Carstvo od 1383. do 1463. godine” (Sveučilište u Sarajevu).

⁵⁵ Podatak o biskupovoj dvadeseteročlanoj pratnji donosi Neralić, “Nicholas of Modruš”, 17, bilj. 9. Tekst i prijevod toga pasusa donosi i raspravlja Srećko M. Džaja, *Konfesionalnost i nacionalnost Bosne i Hercegovine: Predemancipacijsko razdoblje* (Mostar: Ziral, 1999), 251–264. Izdanje i prijevod cijeloga djela trenutno pripremam za objavljivanje.

Zaključak: Nikolin akademski put i počeci crkvene karijere kao iznimka ili pravilo?

Što nam, dakle, akademski put Nikole, sina kotorske građanske obitelji Majin, studenta venecijanske *Scuola di Rialto* te, kako smo vidjeli, vjerojatno i Padovanskog sveučilišta, govori o višem obrazovanju u petnaestostoljetnoj Dalmaciji? Već smo ga analizirali u kontekstu drugih bivših studenata škole Pavla iz Pergole, no koliko je njegov put tipičan kada govorimo o dalmatinskim studentima 15. stoljeća? Nažalost, poznajemo tek još jednog Pavlovog studenta iz Dalmacije, Ivana, sina Damjana de Dominisa iz Zadra, koji je, kako nam otkriva kolofon rukopisa Bibliotece Nazionale Centrale di Firenze, Fondo Soppressi MS D.2.502, živio u učiteljevu domu te tamo prepisao, nije poznato koje godine, *Quaestio de intentione et remissione formarum* Jakova iz Forlija.⁵⁶ Iako ime roda de Dominis otkriva da su i sinovi dalmatinskih patricijskih obitelji pohađali tu školu, teško je u odsutnosti matrikula i diplomskih akata donijeti neke konkretne zaključke. Što se pak tiče Sveučilišta u Padovi, izuzev preglednog rada Mirka Dražena Grmeka, obrazovanje dalmatinskih studenata nije potaknulo preveliki interes hrvatske historiografije.⁵⁷ Najvrednije rezultate u tom smislu donosi Nella Lonza, koja je nedavno na primjeru dubrovačkih studenata zaključila kako su – bilo da je riječ o kanonicima patricijskom podrijetla, svećenicima pučanima ili patricijima svjetovnjacim – studirali upravo u Padovi i to uglavnom pravo.⁵⁸ *Mutatis mutandis*, isto možemo okvirno zaključiti i za dalmatinske podanike Mletačke Republike. Naime, u Padovi sredinom 15. stoljeća, na osnovi dokumentarnih ili literarnih izvora, susrećemo, između ostalih, Ivana Kršavu iz Zadra, Ambroza Mihetića i Jurja Šižgorića iz Šibenika, Koriolana Cipika, Jerolima Makarelića i Jakova Andreisa iz Trogira, i Petra Petraku iz Splita. Riječ je o dalmatinskim patricijima koji su, svi osim Mihetića, studirali pravo, koji su već ovdje u Padovi razvili interes za humanističke ideje i koji su na osnovi tih elemenata također već ovdje pokazivali izražen grupni identitet prisustvujući kao svjedoci jedni drugima na diplomskim i doktorskim obranama.⁵⁹ Iako Nikolu Modruškog danas u okviru hrvatskog humanizma redovito smještamo pored navedenih imena, Nikolu Majina Kotoranina, sina

⁵⁶ Paul Oskar Kristeller, *Iter Italicum* (Leiden: Brill, 1998), sv. 1, 157: *ego Johannes filius domini Damiani de Dominis de Iadra scripsi dum eram studens in domo nostri temporis monarce famosissimi doctoris magistri Pauli Pergulensis.*

⁵⁷ Mirko Dražen Grmek, „Hrvati i Sveučilište u Padovi”, *Ljetopis JAZU* 62 (1957): 334–374.

⁵⁸ Nella Lonza, „Dubrovački studenti prava u kasnom srednjem vijeku”, *Anali Zavoda za povijesnu znanost HAZU u Dubrovniku* 48 (2010): 9–45 (44).

⁵⁹ O dalmatinskim patricijskim studentima u Padovi i važnosti toga sveučilišta u formiranju regionalnih humanističkih veza usp. Luka Špoljarić, „The Social World of the Early Dalmatian Humanists” (objavlivanje u pripremi).

građanske obitelji, studenta teologije sa slabijim poznavanjem antičkoga svijeta, nikako ne možemo smatrati dijelom iste skupine.

S druge strane, ovaj rad prati početke Nikoline crkvene karijere. Preko kojih je veza Nikola Kotoranin stupio u kontakt s biskupom Franjom Modrušaninom i knezom Stjepanom i završio na Krku, ostat će i dalje nerazjašnjeno, no, usprkos tome, njegova crkvena karijera u Hrvatskoj savršeno dočarava koliku su pažnju Frankapani – i to prije svega modruški knez Stjepan, za kojeg se jedinog od sinova Nikole IV. može reći kako je donekle dosegnuo očevu ulogu u regionalnoj politici – ovih godina posvećivali stvaranju autonomnih crkvenih struktura na svojim teritorijima. Naime, niz crkvenih imenovanja na frankapanskim posjedima te vrijeme provedeno kao dio Franjine i Stjepanove svite na Krku, u Modrušu, a vjerojatno i u Mantovi, jasno pokazuju da je – kad je 11. ožujka 1461. Nikola naslijedio preminuloga Franju kao modruški biskup – to bilo mjesto za koje je ovaj Kotoranin već duže vrijeme pripreman. To Stjepanovo pripremanje terena za Nikolu kao nasljednika Franje Modrušanina moramo gledati u kontekstu Ivanova promicanja lokalnog kandidata za krčkoga biskupa i Žigmundova uspjeha u formiranju Otočke biskupije i promicanju svoga kandidata za njezina prvoga biskupa. Nikolina crkvena karijera u Hrvatskoj tako nam služi kao paradigmatičan primjer odnosa Frankapana prema visokim crkvenim pozicijama u godinama slabe središnje vlasti u Budimu od 1437. do 1458. odnosno, bolje rečeno, do 1464. godine kada dolazi do zaokreta u politici kralja Matije prema hrvatskim velikašima.⁶⁰ Ono što je Nikolu pak izdvajalo na hrvatskoj crkvenoj sceni bila je ne samo njegova sposobnost nego i njegova ambicija: to što je, kad je stupio na mjesto modruškog biskupa i posredstvom Stjepana Frankapana ostvario bliske veze kako s ugarskim dvorom tako i s papinskom kurijom, počeo sastavljati autorska djela i koristiti ih u svrhu daljnjeg promicanja svoje karijere i političkih vizija, što ga je na kraju i uzdignulo do najužega kruga povjerenja pape Siksta IV.⁶¹

Prilog: Nikola Modruški o slučaju živog mrtvaca u Senju

Raspravljajući o Nikolinu životu prije imenovanja za modruškog biskupa, kao prilog vrijedi razmotriti i jednu, dosad nepoznatu, autobiografsku bilješku koju susrećemo u drugoj recenziji Nikolina kapitalnog historioografskog djela *De bellis Gothorum*

⁶⁰ Usp. Grgin, „Krbavska i modruška biskupija”, 321–322; Grgin, *Počeci rasapa*, 87.

⁶¹ O Nikolinu intenzivnom nastojanju da stekne patronat ugarskog dvora usp. Špoljarić, *prir. i prev.*, „Politika, patronat i intelektualna kultura na ugarskom dvoru”. O ambicioznosti Modruškog najbolje govori činjenica da je gotovo svako svoje djelo ciljano posvetio osobi koja je bila u mogućnosti da utječe na njegovu karijeru.

(*O ratovima Gota*). To djelo, čije kritičko izdanje i prijevod trenutno pripremam za objavljivanje, bavi se kasnoantičkim ratovima Gota, a napisano je i doručivano tijekom 1472. godine. Inzistirajući na točnosti teorije o podrijetlu Huna (odnosno ovdje, prema humanističkoj identifikaciji *Huni = Hungari*, Ugra), kako je donosi kasnoantički povjesničar Jordan, a prema kojoj je taj narod rezultat neprirodnih spolnih odnosa vještica s demonima, Nikola u njemu uvodi vlastito svjedočanstvo kao dokaz: *Sramio bih se priznati kako sam i sâm vidio dijete takvog čudovišnog spoja da nisu gotovo bezbrojni primjeri poživjeli do dana današnjega u Senju, gradu Liburnije, čijom sam crkvom bio nedostojan upravljati. Ondje je plemenita gospođa, poznata po svome čudoređu i neiskvarenosti, protivno svojoj volji više puta pretrpjela nasrtaje demona, što joj je poslije smrti njezina supruga svako malo dolazio u njegovu obliku. Budući da ju improvizirana straža članova obitelji često ni na koji način nije uspijevala obraniti, rodila je to dijete o kojem sam bio govorio, nazvano „Mali Bakije” prema imenu majčina pokojnoga muža Bakija. Dijete je bilo sitna i deformirana tijela, kratkih ruku te izdužena i natečena lica, kakvo obično vidimo u Skita i baš poput lica Huna što sam ih opisao. I nije taj demon prestajao uznemiravati ženu sve dok zalaganjem drugoga sina, viteza imena Juraj, očev grob nije otvoren te dok njegovo tijelo, koje je unutra pronađeno živuće i čitavo, rumeno i puno krvi kao da spava, nije bilo probodeno naoštrenim kolcem po naredbi mog prethodnika biskupa Andrije.⁶²*

Budući da ovdje uz Nikolu susrećemo i njegovog prethodnika na mjestu senjskoga biskupa Andriju Dračanina (1443.–1457.), epizodu možemo datirati u vrijeme kada je Kotoranin živio na frankapanskim posjedima kao opat sv. Lucije, dakle u razdoblje između 1453./1456. te sredine 1457. godine kada Andrija odlazi u Italiju.⁶³ Vjerovanja o živim mrtvacima, vukodlacima i vampirima predstavljaju raširen fenomen, kojim se objašnjavala visoka smrtnost ili dramatične političke promjene. Svjedočanstvo Ni-

⁶² BANLC MS Corsin. 43.E.3 (127), f. 7rv: *Nos quoque ex huiusmodi monstroso congressu natum uidisse fateri puderet, ni eius rei innumeri ferme testes adhuc superuiverent in Segnia Liburnię urbe, cuius ecclesię immeriti prefuimus. Vbi nobilis matrona incorruptę pudicię fama celebris post mortem uiri demonem ad se forma mariti crebro uentitantem inuita sepius passa, et frequenter familiarium tumultuario preſidio nequicquam defensa, hunc quem diximus filium peperit, paruū Bachium appellatum a Bachię olim matris uiri nomine, exiguo corpore ac deformi, curtis brachiis, et facie qua Scythas uidere solemus lata atque obesa, et parum ab hac Hunorum quam descripsimus dissimili. Nec demon uexare mulierem destitit, donec alterius filii opera ex equestri ordine, cui Georgio nomen erat, sepulcrum patris reseratum, inuentumque corpus uiuidum ac recens, plurimo rubens sanguine et dormienti simile, Episcopi Andreę predecessoris nostri iussu acuta sude fuerit transfixum.* Prijevod na hrvatski je moj.

⁶³ O Andriju Dračaninu usp. Marijan Žugaj, „Franjevci konventualci biskupi u senjskoj i krbavskoj ili modruškoj biskupiji”, *Croatica Christiana Periodica* 38 (1996): 45-72 (50-51); i Farlati, *Illyricum sacrum*, sv. 4, 128.

kole Modruškoga prati sličan obrazac osamnaestostoljetnih vjerovanja u vampire, koje su u hrvatskom kontekstu analizirali Irena Benyovsky (na primjeru slučajeva u dubrovačkim selima) te Lovorka Čoralić, Željko Dugac i Sani Sardelić (na primjeru slučaja u korčulanskom selu Žrnovo).⁶⁴ Ipak, kada govorimo o živim mrtvacima, posebno slavan slučaj jest onaj s otoka Pašmana iz 1403. godine, koji bilježi zadarski patricij i kroničar Pavao Pavlović, a koji radi usporedbe neće biti naodmet ovdje citirati u cijelosti:⁶⁵

*U lipnju, na otoku Pašmanu, u mjestu zvanom Othus mnogi ljudi što ondje žive jasno su vidjeli izvjesnu ženu imena Priba nakon što je preminula i bila pokopana na istome otoku; prije svih, jedna druga žena koju je pokojnica vlastitom rukom istukla, a koja bi bila ubijena da nije zazvala pomoć i da se nisu sjatili ljudi što su bili u blizini. Kad su stigli do te žene, vidjeli su kako pretučena i počupana glasno zapomaže, a da pritom nikoga nisu vidjeli pored nje. No, ona im je sama rekla da je jasno vidjela i prepoznala preminulu. Brojne i brojne izopačenosti stvarala je ta mrtva žena u kući pokojnog Venturina de Cesanis što se nalazi ondje da bi na kraju, skupivši na hrpu mnogo stvari i pokućstva iz te kuće u kojoj je izdahnula, u istoj kući podmetnula i požar. Da nisu neki otočani što su te noći spavali u blizini već u zoru ušli u kuću i ugasili vatru, cijela bi izgorjela zajedno s pokućstvom. I mnoge druge izopačenosti stvarala je po otoku tako da se iz straha ljudi nisu usuđivali ondje u blizini zadržavati i to osobito noću. U petak, 4. dana srpnja, mjeseca što je slijedio, u prisutnosti mene i gospode Jakova de Raduchis i Blaža de Soppe, zadarskih rektora, Venturinovi sinovi Petar i Ivan te mnogi otočani iznijeli su tužbe i tražili dopuštenje da im bude omogućeno otkopati grob i zabiti kolac u njezina prsa da prestane. To im je bilo i dopušteno.*⁶⁶

⁶⁴ Irena Benyovsky, „Vampiri u dubrovačkim selima 18. stoljeća”, *Otium* 4 (1996): 118–130; Lovorka Čoralić, Željko Dugac, i Sani Sardelić, „Vampiri u korčulanskom selu Žrnovo: Tragom jednog arhivskog spisa iz XVIII. stoljeća”, *Acta medico-historica Adriatica* 9/1 (2011): 33–46. O širem kontekstu dubrovačkog i korčulanskog slučaja, usp. Gábor Klaniczay, „Decline of Witches and Rise of Vampires in 18th Century Habsburg Monarchy”, *Ethnologia Europaea* 17 (1987): 165–180; Generalno o vjerovanjima u vampire usp. Claude Lecouteux, *Povijest vampira: Autopsija mita* (Zagreb: TIM Press, 2013).

⁶⁵ O kontekstu nastanka Pavlovićeve kronike usp. Mladen Ančić, „Od tradicije ‘sedam pobuna’ do dragovoljnih mletačkih podanika: Razvojna putanja Zadra u prvome desetljeću 15. stoljeća”, *Povijesni prilozi* 37 (2009): 43–96. Pašmanski slučaj nedavno je analizirao Đuro Tošić. Usp. Буро Тошић, *Средњовековна туробна свакодневница (од проститутке, преко вјештице до вампира)* (Београд: Историјски институт, 2012), 94–103.

⁶⁶ Usp. Ferdo Šišić, prir., „Ljetopis Pavla Pavlovića patricija zadarskog”, *Vjesnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* 6 (1904): 1–59 (38–39): *De mense iunii in insula Pasmani in loco dicto Othus, quaedam mulier Priba nomine, postquam moriretur et sepulta esset in eadem insula per plures ibi existentes visibiliter visa est et maxime per quamdam aliam mulierem quam ipsa mortua manu propria verberaverat et nisi exproclasset adiutorum et concurissent gentes quae prope erant, interficiebat ipsam, qui adcurrentes viderunt eam et exclamantem verberatam et excapillatam,*

Na Pašmanu, dakle, Priba čini materijalnu štetu i vrši fizičko nasilje nad otočanima s čime prestaje nakon što je, uz dopuštenje zadarskih rektora, otvoren njezin grob, a njezino tijelo probodeno kolcem. U senjskome slučaju susrećemo sličan obrazac uz par promjena. Živi mrtvac vraća se iz groba ne da bi činio materijalnu štetu nego da bi prisiljavao svoju udovicu na spolne odnose s čime prestaje tek kada se grob otvara, a njegovo tijelo biva probodeno naoštrenim kolcem. Dok na Pašmanu vrhovni autoritet koji odobrava otvaranje groba predstavljaju zadarski rektori koji stižu na otok, u Senju glavnu ulogu igra biskup. Riječ je o raznim elementima istoga vjerovanja, koji se ovisno o kontekstu različito manifestiraju u dva slučaja, a za koje postoje mnoge paralele kako u kasnijim razdobljima hrvatske povijesti, tako i u širem europskom kontekstu.

Dok ovo pitanje zahtijeva detaljniju analizu, koja nadilazi okvire rada posvećenog najranijem razdoblju života Nikole Modruškog, ono što je bitno naglasiti jest to da, iako Nikola nerijetko upleće autobiografske uspomene u svoja djela, ovdje je riječ o jedinjoj, u znanosti dosad nepoznatoj, instanci u kojoj govori o desetogodišnjeme razdoblju koje je proveo u Hrvatskoj odnosno Liburniji, kako ju ovdje prema humanističkom uzusu naziva. Još važnije, iako ovakve priče često susrećemo na istočnoj obali Jadrana, one redovito dolaze iz kasnijih razdoblja, dok nam je Nikola ostavio, uz svjedočanstvo zadarskog patricija i kroničara Pavla Pavlovića, zasad jedini poznati slučaj vjerovanja u žive mrtvace iz hrvatskog srednjovjekovlja.⁶⁷

---

nec viderunt quemquam circa ipsam, sed dixit eis, quod visibiliter vidit et cognovit ipsam; quae mortua plures et plures novitates fecit in domo quondam Venturini de Cesanis ibi existente et demum coadunatis pluribus rebus et massariciis dictae domus in loco ubi expiravit, in eadem domo imposuit ignem et nisi quidam insularii nocte ibi prope dormientes iam in aurora intrassent domum praedictam et extinguissent ignem, combuisset domum cum omnibus rebus; et multas alias novitates fecit per insulam, ita quod prae timore ibi in propinquo homines praesertim nocte non audebant morari. De quo die veneris (4.) mensis iulii proxime sequentis, me ibi existente (una cum) dominis Iacobo de Raduchis et Blasio de Soppe rectoribus Iadrae, per filios dicti Venturini, scilicet Petrum et Ioannem et per plures insulanos querimonia porrecta extitit et petita licentia, ut possent sepulturam excoperire et infigere cugnum in pectus eius, quo ad praedicta iam cessaretur, quibus hoc concessum extitit. Prijevod na hrvatski je moj.

⁶⁷ Zanimljivo je to da je Nikolino djelo *De bellis Gothorum*, posvećeno kasnoantičkim ratovima Gota, već dovedeno u kontekst vampira i to kad se raspravljalo o Nikolinu opisu Vlada Drakule, koji se nalazi nekoliko folija ranije u tekstu. Međutim, kao što je točno upozorila Castilia Manea-Grgin reagirajući na senzacionalističke naslove u hrvatskoj znanosti, Nikola Drakulu poznaje kao vlaškog vojvodu koji se istaknuo mučenjem svojih političkih protivnika i pohodima protiv Osmanlija, a ne kao transilvanijskoga grofa vampira, mitološki lik koji, uostalom, nastaje u devetnaestom stoljeću kao plod mašte Brama Stokera. Usp. Castilia Grgin-Manea, „Biskup Nikola Modruški o vlaškom knezu Vladu III. Drakuli-Tepešu te o podrijetlu i jeziku Rumunja”, *Povijesni Prilozi* 28 (2005): 107–133 (114). Nikolina bilješka o senjskom živom mrtvacu jamči da će *De bellis Gothorum* i dalje biti spominjano u tom kontekstu.

IZVORI

Rukopis

Rim, Biblioteca dell'Accademia nazionale dei Lincei e Corsiniana, MS Corsin. 43.E.3 (127).

Tiskani izvori

BARBARIĆ, Josip, et alii, prir. *Camera Apostolica*, 2 sv. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1996–2001.

CORNET, Enrico, prir. *Le guerre dei Veneti nell'Asia 1470.–1474*. Beč: Tendler & Comp., 1856.

FARLATI, Daniele. *Illyricum sacrum*, sv. 4. Venecija: Apud Sebastianum Coleti, 1769.

KRISTELLER, Paul Oskar. *Iter Italicum*, sv. 1. Leiden: Brill, 1998.

KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan, prir., *Acta Croatica*. Zagreb: Narodna tiskarnica dra. Ljudevita Gaja, 1883.

LEPORI, Fernando, prir. „Ragione naturale e rivelazione in una disputa alla Scuola di Rialto: Il ‘De mortalium foelicitate’ di Nicolò Modrussiese”. *Medioevo: Rivista di storia della filosofia medievale* 13 (1987): 223–301.

LJUBIĆ, Šime, prir. *Commissiones et relationes Venetae*, sv. 1. Zagreb: Sumptibus Academiae scientiarum et artium, 1876.

MARKO MARULIĆ. *Latinski stihovi*. Prir. i prev. Bratislav LUČIN i Darko NOVAKOVIĆ. Split: Književni krug, 1999.

Pius Secundus Pontifex Maximus. *Commentarii*, sv. 1. Prir. Ibolya BELLUS i Iván BORONKAI. Budimpešta: Balassi kiadó, 1993.

ŠIŠIĆ, Ferdo, prir. „Ljetopis Pavla Pavlovića patricija zadarskog”. *Vjesnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* 6 (1904): 1–59.

ŠPOLJARIĆ, Luka, prir. i prev. „Politika, patronat i intelektualna kultura na ugarskom dvoru u prvim godinama vladavine Matije Korvina: Nikola Modruški i *Petrova lađica* (Studija, kritičko izdanje i prijevod)”. U: *Građa za povijest književnosti hrvatske*, sv. 38, ur. Dunja FALIŠEVAC. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2014.

THALLÓCZY, Lajos, i BARABÁS Samu, prir. *Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus*, sv. 2. Budimpešta: Magyar Tudományos Akadémia Kiadó, 1913.

THEINER, Augustinus, prir. *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*, sv. 2. Rim: Typis Vaticanis, 1860.

THEINER, Augustinus, prir. *Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia*. Rim: Typis Vaticanis, 1863.

LITERATURA

ANČIĆ, Mladen. „Renesansna diplomacija i rat: Primjer pada Bosne 1463.” U: *Hrvatska srednjovjekovna diplomacija*, ur. Mladen Andrić i Mirko Valentić, 143–177. Zagreb: Diplomatska akademija Ministarstva vanjskih poslova Republike Hrvatske, 1999.

_____, „Od tradicije ‘sedam pobuna’ do dragovoljnih mletačkih podanika: Razvojna putanja Zadra u prvome desetljeću 15. stoljeća”. *Povijesni prilozi* 37 (2009): 43–96.

BENYOVSKY, Irena. „Vampiri u dubrovačkim selima 18. stoljeća”. *Otium* 4 (1996): 118–130.

BOGOVIĆ, Mile. „Pomicanje sjedišta Krbavske biskupije od Mateja Maruta do Šimuna Kožičića Benje”. U: *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, ur. Mile Bogović, 41–82. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1988.

BRAJKOVIĆ, Gracija. „Pokloni Ivanu Crnojeviću, Nikoli Modruškom, Vlatku Kosači i drugi rashodi i prihodi Blagajne kotorske komune 1470–1473”. *Godišnjak pomorskog muzeja u Kotoru* 50 (2002): 97–113.

BROTTO, Giovanni, i ZONTA Gasparo. *La Facoltà teologica dell’Università di Padova*, sv. 1. Padova: Tipografia del Seminario, 1922.

CARLSMITH, Christopher. *A Renaissance Education: Schooling in Bergamo and the Venetian Republic 1500–1650*. Toronto: University of Toronto Press, 2010.

ČORALIĆ, Lovorka, DUGAC Željko, i SARDELIĆ Sani. „Vampiri u korčulanskom selu Žrnovo: Tragom jednog arhivskog spisa iz XVIII. stoljeća”. *Acta medico-historica Adriatica* 9/1 (2011): 33–46.

DŽAJA, Srećko M. *Konfesionalnost i nacionalnost Bosne i Hercegovine: Predemancipacijsko razdoblje*. Mostar: Ziral, 1999.

_____. „Osmansko osvojenje Bosne i Rimski kurija”. U: *Zbornik radova sa Znanstvenog skupa u povodu 500. obljetnice smrti Fra Anđela Zvizdovića*, ur. Marko

- Karamatić, 219–228. Sarajevo: Franjevačka teologija, 2000.
- FRAKNÓI, Vilmos. „Miklós Modrusi püspök élete, munkái és könyvtára” [Život, djelo i knjižnica Nikole, biskupa modruškog]. *Magyar Könyvszemle* 5 (1897): 1–23.
- GRENDLER, Paul F. *The Universities of the Italian Renaissance*. Baltimore MD: The Johns Hopkins University Press, 2002.
- GRGIN, Borislav. *Počeci rasapa: Kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*. Zagreb: Ibis grafika, 2002.
- _____. „Krbavska i Modruška biskupija u kontekstu kasnosrednjovjekovne hrvatske povijesti”. U: *Humanitas et Litterae: Zbornik u čast Franje Šanjeka*, ur. Lovorka Čoralčić i Slavko Slišković, 319–330. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2009.
- GRMEK, Mirko Dražen. „Hrvati i Sveučilište u Padovi”. *Ljetopis JAZU* 62 (1957): 334–374.
- HRKAĆ, Serafin. „Nikola Modruški”. *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 2 (1976): 145–156.
- KING, Margaret L. *Venetian Humanism in an Age of Patrician Dominance*. Princeton NJ: Princeton University Press, 1986.
- KLAIĆ, Vjekoslav. *Krčki knezovi Frankapani*. Zagreb: Matica hrvatska, 1901.
- KLANICZAY, Gábor. „Decline of Witches and Rise of Vampires in 18th Century Habsburg Monarchy”. *Ethnologia Europaea* 17 (1987): 165–180.
- KOVIJANIĆ, Risto. *Pomeni crnogorskih plemena u kotorskim spomenicima*. Cetinje: Obod, 1963.
- KOVIJANIĆ, Risto, i Stjepčević Ivo, *Kulturni život staroga Kotora (XIV–XVIII vijek)*. Perast: Gospa od Škrpjela, 2007.
- KURELAC, Miroslav. „Nikola Modruški /1427–1480/ Životni put i djelo”. U: *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, ur. Mile Bogović, 123–142. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1988.
- LECOUTEUX, Claude. *Povijest vampira: Autopsija mita*. Zagreb: TIM Press, 2013.
- LEE, Egmont. *Sixtus IV and Men of Letters*. Rim: Edizioni di storia e letteratura, 1978.
- LEPORI, Fernando. „La Scuola di Rialto dalla fondazione alla metà del cinquecento”. U: *Storia della cultura veneta*, ur. Girolamo Arnaldi, i Manlio Pastore Stocchi, 539–605. Vicenza: Neri Pozza, 1980.
- LONZA, Nella. „Dubrovački studenti prava u kasnom srednjem vijeku”. *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 48 (2010): 9–45.

- LOVRENOVIĆ, Dubravko. *Na klizištu povijesti: Sveta kruna ugarska i sveta kruna bosanska 1387–1463*. Zagreb: Synopsis, 2006.
- LUKŠIĆ, Mislav Elvis. „Zatočeništvo Nikole Modruškoga kod Krbavskih knezova g. 1462.” *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 42 (2000): 105–171.
- MAGDIĆ, Mile. „Regesta važnijih i znamenitijih izprava senjskih arkiva”. *Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* 1 (1899): 139–155.
- MANEA-GRGIN, Castilia. „Biskup Nikola Modruški o vlaškom knezu Vladu III. Drakuli-Tepešu te o podrijetlu i jeziku Rumunja”. *Povijesni prilozi* 28 (2005): 107–133.
- MERCATI, Giovanni. „Notizie varie sopra Niccolò Modrussiese”. U: *Opere minori*, sv. 4, 205–267. Vatikan: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1925.
- NARDI, Bruno. „Letteratura e cultura veneziana del Quattrocento”. U: *La civiltà veneziana del Quattrocento*, 99–145. Firenca: Sansoni, 1957.
- NEKIĆ, Darko. „Senjska biskupija u srednjem vijeku”. *Senjski zbornik* 24 (1997): 31–48.
- NERALIĆ, Jadranka. *Put do crkvene nadarbine: Rimska kurija i Dalmacija u XV. stoljeću*. Split: Književni krug Split, 2007.
- _____. „Nicholas of Modruš (1427-1480): Bishop, Man of Letters and Victim of Circumstances”. *Bulletin of the Society for Renaissance Studies* 20/2 (2003): 15–23.
- NIKOLIĆ JAKUS, Zrinka. „Obitelj dalmatinskog plemstva od 12. do 14. stoljeća”. *Acta Histriae* 16 (2008): 1–30.
- LO PARCO, Francesco. „Tideo Acciarini, umanista marchigiano del secolo XV: L'insegnamento in Dalmazia e le sue attinenze con gli umanisti dalmati Marco Marulo, Giorgio Sisgoreo, Elio Lampridio Cerva”. *Archivio storico per la Dalmazia* 7 (1929): 17–42.
- DE RIDDER-SYMOENS, Hilde. „Mobility”. U: *History of the University in Europe*, sv. 1, ur. Hilde de Ridder-Symoens, 280–304. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- ŠPOLJARIĆ, Luka. „Ex libris Nicolai Episcopi Modrussiensis: Knjižnica Nikole Modruškog”. *Colloquia Maruliana* 21 (2012): 25–68.
- ŠTEFANIĆ, Vjekoslav. „Opatija sv. Lucije u Baški i drugi benediktinski samostani na Krku”. *Croatia sacra: Arkiv za crkvenu povijest Hrvata* 6 (1936): 1–86.
- ТОШИЋ, Ђуро. *Средњовјековна туробна свакодневница (од проститутке, преко вјештице до вампира)*. Beograd: Istorijski institut, 2012.

_____. „Изводи из благаяничке књиге которске општине у xv вијеку”. *Izvorna građa* 22 (2004): 129–140.

ŽUGAJ, Marijan. „Franjevci konventualci biskupi u senjskoj i krbavskoj ili modruškoj biskupiji”. *Croatica Christiana Periodica* 38 (1996): 45-72.

Nicholas of Modruš *avant la lettre*: His Social Background, Academic Path, and Early Ecclesiastical Career (With an Appendix on the Case of a Revenant in Senj)

Luka Špoljarić
Department of Classical Philology
Faculty of Humanities and Social Sciences
University of Zagreb
Ivana Lučića 3
10 000 Zagreb
Croatia
E-mail: spoljaric.luka@gmail.com

Summary

Studies on Nicholas of Modruš (ca. 1425-1480), a Croatian prelate, diplomat, and humanist author, have long neglected his life before his elevation to the Episcopal see of Modruš in 1461, presenting most of the information on this period incorrectly. Thus, according to a standard study by Miroslav Kurelac, Nicholas was born in the village of Grbalj near Kotor, earned his doctorate of philosophy at the humanist *Scuola di Rialto* in Venice, became the bishop of Senj in 1457, and was then involved with anti-Ottoman diplomacy as part of the official Hungarian legation to the Congress of Mantua in 1459, and as a papal legate to the Bosnian court in 1460. The present article brings each of these points under close scrutiny.

Thus, rather than a native of Grbalj (or a patrician of Kotor, as has also been suggested), Nicholas is here shown as belonging to a rich citizen family of Kotor. He received his education within the scholastic milieu of Venice, and later in Padua, where, as it is argued, he probably earned his doctoral degree. The article establishes a new chronology of his early life. While previously the year of birth was determined very broadly as „before 1427,” the article argues on the basis of an oblique autobiographical reference that we should narrow it down to around 1425, which would also make his academic path a typical one: his academic *cursus* in Venice and Padua would have thus lasted from ca. 1445 until ca. 1455, when he started his ecclesiastical career. The article, finally, reconstructs his connections to the Venetian ecclesiastical and political elites, which were instrumental in his career and which seem to have been formed during his student days.

The second part of the article considers Nicholas' ecclesiastical career in Croatia, placing him in the context of intra-dynastic politics of the Frankapan family. It is argued that his career was actively promoted by the most influential of the Frankapans: Stephen, lord of Modruš. Indeed, his successive appointments to the abbey of St Lucia in Krk and the Bishopric of Senj, as well as the time he spent in Stephen's retinue, all suggest that Nicholas was being actively prepared for the position of the bishop of Modruš and his chief collaborator, which he became in 1461. The article also considers Nicholas' presence in Mantua in 1459-1460, showing that he was not officially a part of the Hungarian delegation, but probably also travelled there in Stephen's retinue. On the other hand, it rejects the widely held assumption that Nicholas was a papal legate to Bosnia as early as 1460/61.

In sum, by scrutinizing Nicholas' social background, academic path, and early ecclesiastical career, the article serves not only as a note on his biography, but makes a wider contribution to the understanding of the higher education dynamics in the Venetian Republic, and of the Frankapan church politics during the period of weak central powers in Buda. Finally, as an appendix to the discussion, the article draws attention to Nicholas' previously unknown autobiographical note from the time of his life in Croatia, concerning the case of a revenant in Senj impregnating his widow.

Keywords: Nicholas of Modruš, Venetian Republic, Renaissance education, Frankapans and the church, Senj, revenants